

Питання фахово-орієнтаційної підготовки майбутнього вчителя музики знайшли відображення у працях О.Абдулліної, Л.Арчажникової, І.Зязюна, А.Козир, О.Олексюк, В.Орлова, Г.Падалки, О.Рудницької та ін.). Найголовнішим у педагогічній технології професійного становлення вчителів мистецьких дисциплін, на думку В.Орлова, є «інтеграція психолого-педагогічних дисциплін і предметів естетичного циклу; інтенсифікація процесу навчання за допомогою інтерактивних форм і методів; рефлексивна основа навчання і учіння, детермінована взаємозв'язком об'єктивних і суб'єктивних умов» [2, 184]. При проектуванні орієнтації майбутніх учителів на самореалізацію ми враховували, що доцільно спиратися на попередній загальний та музично-естетичний досвід студентів, фахово-орієнтовану культуру музичного мислення, вміння використовувати набутий методичний досвід у творчій музично-педагогічній діяльності з учнями.

Орієнтація на самореалізацію у структурі музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів також має на меті усвідомлення кожним студентом комплексу методичних прийомів щодо удосконалення фахової діяльності, з урахуванням індивідуальних спеціальних здібностей (слуху, ритму, музичної пам'яті, слухового самоконтролю). При цьому доречно спиратися на висновок науковців щодо цілісності та неперервності фахової підготовки майбутнього вчителя, яка забезпечується сформованою акмеологічною орієнтацією його особистості (А.Деркач, В.Зазикін, Н.Кузьміна, А.Мурашов та ін.).

Акмеологічний підхід щодо процесу навчання і виховання студентської молоді, за визначенням сучасних науковців (В.Вакуленко, А.Козир, С.Мірошніченко, Ю.Ясиновський та ін.) є ефективним шляхом досягнення творчого результату, що готується широкими спостереженнями, критичним використанням передового педагогічного досвіду, застосуванням експериментальної технології, імпровізацією, пошуком варіативних способів організації навчально-пізнавальної діяльності.

У цьому контексті, акмеологічний підхід дозволяє теоретично обґрунтувати психологічні особливості студента - майбутнього суб'єкта професійної праці, який не завжди має уявлення про більш досконалі засоби самоорганізації, він начебто знаходиться у просторі між двома полюсами: реальним, часто неоптимальним та ідеальним; визначає „траєкторію“ фахового зростання на шляху досягнення майбутнім учителем професіоналізму, що тісно пов'язаний з тими напрямками педагогічних досліджень, які спрямовані на вивчення цілісної людини як суб'єкта творчої навчально-пізнавальної та управлінської діяльності. На нашу думку, активність студента проявляється у постійному подоланні протиріч між внутрішніми потребами і об'єктивними умовами майбутньої професії. За цих умов формується досвід становлення фахової діяльності, орієнтації щодо перебудови фахового мислення та фахових умінь.

Отже, у світлі акмеологічного підходу, виокремлення фахово-орієнтаційного компонента передбачає урахування наступних чинників: гуманістичної спрямованості музично-педагогічної діяльності; художньої цінності музичних творів, їх духовності; високого рівня педагогічно-виконавської майстерності, що передбачає гнучку систему професійних умінь і навичок; творчого підходу, постійного прагнення до досконалості, високої продуктивності та новаторства у творчості; індивідуальної неповторності творчої особистості; наявності креативності, інтуїції, активності, ініціативності.

У висновках доцільно зазначити, що орієнтація майбутніх учителів музики на самореалізацію у практичній діяльності з учнями забезпечує реалізацію акмеологічного підходу в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики, який орієнтує студентів на неперервний професійно-творчий саморух до вершин професіоналізму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Вьготский Л.С. Психология искусства Лев Семенович Вьготский [сост. М.Г. Ярошевский]. — Р н/Д.: Феникс, 1998. — 479, [1] с.*
2. *Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: [монографія] / Валерій Федорович Орлов [за заг. ред. І.А.Зязюна]. — К.: Наукова думка, 2003. — 262, [1] с.*
3. *Ражников В.Г. Диалоги о музыкальной педагогике. / Владимир Григорьевич Ражников. — М.: Музыка, 1989. — 139, [1] с.*

УДК 159.947.3 : 371.125

Федоренко А.Ф.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

В статті представлена психологічна специфіка превенції професійної дезадаптації у майбутніх психологів, її взаємозв'язок з успішною професійною діяльністю і важливість проведення для формування професійної адаптивності, професійної адаптивності студентів-психологів во время вузовської підготовки.

Постановка проблеми. Професійна дезадаптація у майбутніх фахівців виникає внаслідок ускладнення процесів професійної адаптації, за умов несформованості професійної адаптивності й професійної адаптованості як механізму інтеграції особистісних властивостей та впливу професійного середовища, що порушують процес саморегуляції і негативно впливають на професійний адаптивний потенціал особистості. Розвиток професійного адаптивного потенціалу особистості, подолання професійної дезадаптації психолога може активізуватися у системі фахової підготовки у ВНЗ за умов розвитку психологічних механізмів саморегуляції, самоусвідомлення і саморозвитку шляхом застосування у превентивних психотехнологіях [8].

Дезадаптивний процес з позиції адаптації та соціалізації особистості в основному розуміється сучасними науковцями як непоко́ра, хоча і активна, незалежному соціальному середовищу і, таким чином, спроектовує поняття „дезадаптація“ у роль пояснювального принципу при аналізі функціонування і розвитку особистості, зокрема, особистості психолога. Множинність наявних підходів до визначення поняття „дезадаптація“ дає можливість розглядати його як процес порушення структурно-функціонального пристосування особистості (або окремих особистісних інстанцій) до умов мінливого соціуму, охоплюючи усі труднощі її психологічної життєдіяльності [1; 7].

Варто підкреслити, що професійна дезадаптація розвивається внаслідок порушення адаптивних механізмів на рівні організму (сенсорна адаптація), суб'єкта (психологічна адаптація) і особистості (соціальна адаптація) [9]. На рівні організму професійну дезадаптацію можуть викликати емоційні стани різної інтенсивності, фізіологічний дискомфорт, порушення у психосоматичній системі, зміни у чуттєвості аналізаторів та фізіологічні зміни, які впливають на периферичні та центральні ланки аналізаторів. На рівні суб'єкта причиною професійної дезадаптації є порушення у процесі інтеграції індивіда до професійного середовища у контексті засвоєння ним норм, критеріїв та цінностей професійного середовища і, як наслідок, порушення у системі психологічних механізмів вирішення професійних завдань. На особистісному рівні причиною дезадаптації є порушення процесу та результату інтеграції суб'єкта, результатом якої є рольова поведінка, здатність до самоконтролю та встановлення адекватного зв'язку з професійним оточенням [1; 4].

Поняття професійної дезадаптації особистості розглядається нами з позиції функціонування дезадаптованості. Дезадаптованість виникає, якщо патогенні дії та їх часова локалізація перевищують констатований, суто індивідуальний для кожної особистості рівень, визначений адаптивним бар'єром до вирішення професійних завдань. Професійна дезадаптованість призводить до неадекватної, погано контрольованої поведінки у професійних ситуаціях, конфліктних стосунків, проблем у професійній діяльності та розв'язанні професійних завдань [2;5;6]. Процес підготовки фахівців актуалізує необхідність у створенні умов з попередження у студентів професійної дезадаптивності та професійної дезадаптованості як особистісної властивості та психологічного механізму для успішного попередження і подолання негативних впливів, зокрема, професійного середовища.

Метою даної статті є: розгляд психологічних особливостей превенції професійної дезадаптації у майбутніх психологів

Теоретичний аналіз проблеми дослідження. Варто підкреслити, що у осіб з тенденцією до професійної дезадаптивності та професійної дезадаптованості недостатньо сформований адаптивний особистісний потенціал, який забезпечив би формування та розвиток професійного адаптивного потенціалу як чинника високої ефективності подальшого впровадження навчальної професійної діяльності майбутнього фахівця [8]. Для розвитку даного явища необхідно впроваджувати психопрофілактику дезадаптивних властивостей у майбутніх фахівців, зокрема, психологів.

Превенція професійної дезадаптації у вищій школі передбачає, насамперед, виявлення, вимірювання та аналіз особистісних якостей з метою розв'язання професійних завдань, спрямованих на профілактичну роботу й ефективну організацію процесу формування професіонала [2; 3; 5].

Одним із способів попередження професійної дезадаптації виступає своєчасна психодіагностика симптомокомплексів професійної дезадаптації, таких як стійкість та уразливість до дії дезадаптуючих факторів професійного середовища. Тобто, необхідне діагностування на рівні особистісної структури психологічної властивості - професійної адаптивності /дезадаптивності та професійної адаптованості/дезадаптованості як механізму професійної дезадаптації, який впливає на засвоєння майбутніми фахівцями навчальних дисциплін професійного циклу та на ефективність реалізації завдань практичного характеру. Таким чином, можна розглядати проблему діагностики професійної адаптації/дезаадаптації з позицій існування двох видів симптомокомплексів: психологічні властивості, що обумовлюють стійкість та уразливість до професійної дезадаптації у майбутніх фахівців. Діагностуючи дані психологічні якості особистості можна спрогнозувати професійну дезадаптацію та упередити її виникнення тому, що ефективний психолог – це перш за все особистісно зрілий фахівець, успішно та професійно виконуючий діяльність і стійкий до дезадаптуючих факторів професійного середовища. Тому, психопрофілактика припускає як систематичну роботу майбутнього психолога з саморозвитку, самоусвідомлення, навчання методам саморегуляції, так і упередження психологічного перевантаження студентів, надання психологічної підтримки студентам-психологам у період адаптації до навчання під час фахової підготовки у ВНЗ [6; 8].

Превенція професійної дезадаптації повинна здійснюватися із всебічного вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів з метою своєчасного виявлення осіб, уразливих до впливу дезадаптивних явищ, що забезпечить прогнозування динаміки розвитку професійної дезадаптивності та професійної дезадаптованості, зокрема, передбачення можливих негативних психічних реакцій у студентів-психологів тощо [2; 6].

Необхідно відмітити, що сутність психопрофілактики зосереджена на самому процесі професійної адаптації, який нерозривно пов'язаний із професійним становленням особистості. Превенція професійної дезадаптації передбачає оптимізацію та розвиток здібностей особистості, які забезпечують у подальшому встановлення динамічної рівноваги самим студентом між власними внутрішньоособистісними змінами та адекватністю їх реалізації у ставленні до навчального та професійного середовища, що сприятиме збереженню набутого особистістю адаптованого стану як передумови до прояву потреби у самореалізації на практичному етапі професійної діяльності (проходження професійно-виробничих практик). Потреба у самореалізації полягає у прагненні реалізувати свій адаптивний особистісний потенціал (запас життєвої енергії, здібності). Рівень його розвитку залежить не стільки від вираженості будь-якого одного елемента його структури, скільки від їх інтеграції та внутрішньої збалансованості [7; 8].

Висновки та перспективи. В цілому, розвиток адаптивних можливостей залежить від вікової динаміки, яка знаходиться у взаємозумовленості з динамікою навчально-професійної діяльності. Превенція професійної дезадаптації у майбутніх психологів вимагає розглядати професійний розвиток як невід'ємну складову особистісного розвитку, так як в його основі покладено принцип саморозвитку, який детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність з позиції творчої самореалізації.

Отже, розвиток особистості у процесі професійної адаптації – це творча самореалізація, творча адаптація до умов мінливого професійного середовища за допомогою інноваційної, творчої діяльності. Творча діяльність це показник ефективної і стійкої професійної адаптації [6]. Звідси, психопрофілактика професійної дезадаптації у студентів-психологів передбачає активізацію творчого потенціалу особистості саме у контексті формування професійного адаптивного потенціалу під час фахової підготовки у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березин Ф. Б. *Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Феликс Борисович Березин. – Л. : М-во здравоохранения, 1998. – 267, [2] с.*
2. Лаврова Н. А. *Влияние личностных особенностей на успешность профессиональной деятельности в системе «человек – человек» / Н. А. Лаврова // Психодиагностика : области применения, проблемы, перспективы развития / под ред. Карелиной М. Ю. – М., 2003. – С. 12-126.*
3. Митина М. *Психологическое сопровождение выбора профессии / Марина Митина – М. : Изд-во МПСИ., 2003. – 184 с.*
4. *Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса : [сб. науч. тр.] / [под ред. Маришук В. Л., Евдокимов В. И.]. – СПб. : Издательский дом «Сентябрь», 2001. – 260 с.*
5. Повякель Н. І. *Професіогенез мислення психолога-практика в системі вищої школи : [монографія] / Надія Повякель – Вид. 2, випр. і доп. - К. : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2008. – 298 с.*
6. Повякель Н.І., Федоренко А.Ф. *Практична психологія професійної адаптації / дезадаптації: навчальний посібник (для студентів психологічних спеціальностей) / Н.І. Повякель, А.Ф. Федоренко. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 326 с.*
7. Реан А. А. *Психология адаптации личности : [пособие для учителя] / А. А. Реан, А. Р. Кудашев – СПб. : Медицинская пресса, 2002. – 352 с.*
8. Федоренко А. Ф. *Психологічні чинники попередження та подолання професійної дезадаптації у майбутніх психологів-практиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. : спец. : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / А. Ф. Федоренко – К., 2008. – 20 с.*

Федорова Ю.М.

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЯК ОСОБЛИВА СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ

В статтє рассматривается процесс формирования, специфика, понятийная основа фразеологического значения как особенной семантической категории, его связь с лексическим значением.

Семантично фразеологізми перебувають у тісному зв'язку зі всіма виявами матеріального й духовного життя народу, з його менталітетом, системою цінностей, бо досвід народу виявляється передусім саме в значенні усталених висловів.

Однією із складних проблем у процесі фразеологізації є проблема фразеологічного значення. Аналіз фразеологічного значення передбачає виділення окремих ступенів абстракції. Складність фразеологічної семантики полягає в перевазі експресивного компонента над предметно-логічним змістом, що зумовлює постійну динаміку й фразеологічного складу в структурі фразеологічної одиниці, визнаючи її загальну функцію в мові. Експресивно-емоційний аспект фразеологічних одиниць зумовлений їх образним змістом, етимологічним асоціатом, що пробуджує активну діяльність уяви, спонукає до мислення. Своєрідність семантики фразеологічної одиниці полягає у її вибірковості, у тотальній спрямованості на характеристику людини чи на її оцінку докільля, на негативні поля.

Учені по-різному кваліфікують фразеологічне значення. Зокрема, М.Ф. Алефіренко вважає фразеологічне значення сукупністю впорядкованих семантичних елементів – сем, серед яких виділяються архісеми – загальні семи родового значення, диференційні семи видового значення і потенційні семи, які відображають побічні властивості й ознаки репрезентуючого денотату [1, 177].

В енциклопедії української мови фразеологічне значення кваліфікується як "притаманне фразеологічній одиниці категоріальне значення, своєрідність якого полягає у його цілісності та переосмисленості і випливає із специфіки, компонентності складу та способу утворення фразеологізму" [9, 710].

В основі формування фразеологічного значення лежить етимологічний (первинний) образ, виникнення якого зумовлюється: 1) відображенням у національно-мовній свідомості типової предметно-поняттєвої ситуації; 2) смисловими асоціаціями, що спричинюються фраземотворчою взаємодією лексичних компонентів фразеологізму. Фразеологічне значення поєднує в собі відображення позначуваного фрагмента дійсності і ставлення до нього певного мовного колективу. Образне вираження у фразеологічному значенні позамовної дійсності – результат суспільно значущого багатомовного її пізнання, діалектичне поєднання розумового й чуттєвого світосприйняття [9, 708-709].

Специфіка фразеологічного значення полягає не лише у його характері, а й у способі творення. Фразеологічне значення відповідає вторинності номінації, мовного відтворення фразеологізмами дійсності, на відміну від лексичного значення слів, денотативно-сигніфікативний аспект якого безпосередньо пов'язаний з первинною (прямою) номінацією. Як при непрямій лексичній, так і при вторинній фразеологічній номінації значення утворюються на основі переосмислення. Непряма номінація здійснюється полісемантичним словом, значення якого обов'язково пов'язане з денотатом, необхідним для відповідної віднесеності з названою реальією. Переносне значення слова спрямоване не безпосередньо на предмет, а усвідомлюється через пряме номінативне значення. При вторинній (фразеологічній) номінації визначальну роль відіграють окремі смислові елементи компонентів – семи. Наприклад, значення фразеологічної одиниці *розрубати гордіїв вузол* 'швидко і просто розв'язувати складне, заплутане питання' пов'язане з образним уявленням про вирішення дуже складної справи швидко, прямолінійно і до кінця.

Фразеологічне значення утворюється на основі переосмислення співзвучного з ним вільного словосполучення у цілому і має опосередкований характер. Посередниками між планом вираження фразеологізму і реальною дійсністю виступають денотативно-сигніфікативні елементи семантично перетворених компонентів. У процесі фразеологічної номінації формування фразеологічного значення здійснюється за такою схемою: дійсність – понятійно-мовне відображення її – сигніфікати